

**Lessons from Young Social Innovators Incubation Program:
Insights from the Young Innovators Network Project
by the Society of Young Social Innovators¹**

Kittikan Hankun²

Abstract

This article is a synthesis of results from the internal evaluation of the "Young Innovators Network Project," carried out by the Society of Young Social Innovators (SYSI) with funding support from the Office for the Promotion of Child, Youth, and Family Well-being (Office 4) of the Thai Health Promotion Foundation (ThaiHealth). The article draws lessons from the Young Social Innovators Incubation Program which occurred between 2021 and 2024 with the aims of 1) synthesizing learning models for young social innovators of the 21st century, and 2) analyzing factors that facilitate the learning processes to correspond to contemporary and adapt to future contexts. The research indicates that educational models that would equip youth with the skills and knowledge for the future must include opportunities for hands-on learning experiences and engagement with cross-network collaboration. The process should cultivate the youth to be agile, open and adaptable to the social dynamic and uncertainties while promoting sensitivity to diverse ideas and methodologies. This article argues that designing a social innovation incubation program for youth must include clarity, responsibility, flexible learning platforms, and mentorship. The program should have a clear objective and target groups. The program should have a key responsible person to oversee the whole program and each activity. Learning platforms should be available online and offline and complementary to each other. An additional team of mentors with diverse expertise and background can play a crucial role in facilitating individual and collective learning while closely overseeing and assisting project advancement, thereby cultivating effective and attentive development of youth at individual, team, and social innovation program levels.

Keyword: Young Social Innovator, Incubation program, Society of Young Social Innovators (SYSI)

¹ Academic article

² Assistant Professor Dr., Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University.

Email: kittikan.h@psds.tu.ac.th

Corresponding Author: Kittikan Hankun, Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University, Email: kittikan.h@psds.tu.ac.th

บทเรียนจากการจัดหลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่ ภายใต้โครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่ ของสมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม¹

กิตติกาญจน์ หาญกุล²

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการสังเคราะห์จากผลการประเมินภายใน “โครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่” ดำเนินโครงการโดยสมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม (SYSI: Society of Young Social Innovators) ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน ครอบครัว (สำนัก 4) ของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยเป็นการศึกษาบทเรียนการจัดการเรียนรู้ให้กับนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่ผ่านหลักสูตรบ่มเพาะ (Incubation Program) ช่วง พ.ศ.2564-2567 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่ในศตวรรษที่ 21 และ 2) ศึกษาปัจจัยสนับสนุนการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้กับนวัตกรรมทางสังคมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต ซึ่งผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเยาวชนควรเปิดโอกาสให้ได้ลงมือทำจริง มีส่วนร่วม และได้ปรับตัวผ่านการเรียนรู้ข้ามเครือข่าย โดยเน้นกระบวนการที่สนับสนุนให้เปิดกว้างต่อความหลากหลายทั้งแนวคิดและวิธีการ เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงและสร้างนวัตกรรมทางสังคมที่มีศักยภาพในอนาคต และปัจจัยที่สนับสนุนการออกแบบที่สำคัญคือความชัดเจนของโครงการ การมีผู้รับผิดชอบหลัก การออกแบบการเรียนรู้ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ รวมถึงการมีทีมพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์หลากหลายที่ช่วยติดตาม สนับสนุนการพัฒนาโครงการอย่างใกล้ชิดเพื่อพัฒนาเยาวชนระดับบุคคล ทีมและโครงการนวัตกรรมทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: นวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่, หลักสูตรบ่มเพาะ, สมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม

¹ บทความวิชาการ

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์วิทย์พัฒน์ศาสตร์ปวย อึ้งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Email: kittikan.h@psds.tu.ac.th

ผู้ประพันธ์บรรณกิจ: กิตติกาญจน์ หาญกุล วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ้งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Email: kittikan.h@psds.tu.ac.th

วันที่รับบทความ: 25 ตุลาคม 2568 วันที่แก้ไขบทความ: 12 ธันวาคม 2568 วันที่ตอบรับบทความ: 22 ธันวาคม 2568

บทนำ

ระยะ 20 ปีที่ผ่านมา มีการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ให้กับเยาวชนเพื่อสร้าง “นวัตกรรมทางสังคม” อย่างหลากหลาย เพื่อตอบโจทย์สถานการณ์ปัญหาสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างซับซ้อน ซึ่งในบริบทของประเทศไทย ได้มีความพยายามของหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคมและภาควิชาการได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมเพื่อตอบสนองสถานการณ์โลกที่เต็มไปด้วยความท้าทาย หรือ VUCA World (วรรณดี สุทธิวรการ, 2568, น. 47-48) ที่หมายถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจวางแผน การจัดการความเสี่ยงต่างๆ ที่ประกอบด้วย 4 ลักษณะคือ Volatility (V) หรือสภาวะที่สังคมมีความผันผวนสูง มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่คงที่ ก่อให้เกิดผลกระทบที่ไม่สามารถควบคุมได้ Uncertainty (U) คือความไม่แน่นอน ที่หมายถึงสถานการณ์ที่ไม่สามารถคาดเดาหรือไม่สามารถวางแผนล่วงหน้าได้ ต้องทำงานไปภายใต้สภาวะที่ข้อมูลไม่ครบถ้วน ไม่สามารถใช้ประสบการณ์หรือวิธีการเดิมมาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อีกต่อไป Complexity (C) คือสภาวะสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น ปริมาณของความรู้หรือข้อมูลที่มีอย่างมหาศาล และเกี่ยวโยงกันหลายมิติ ทำให้คาดการณ์ผลของการปฏิบัติได้ยาก หลายครั้งทำได้เพียงแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และ Ambiguity (A) คือความกำกวมหรือความคลุมเครือที่ไม่สามารถบ่งชี้สิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน มีสิ่งที่ไม่รู้มากขึ้นไป ทำให้ไม่สามารถหาสาเหตุที่มาของปัญหาหรือข้อมูลที่ได้มาตีความได้หลายแบบทำให้ยากต่อการตัดสินใจ ซึ่งส่งผลให้เกิดองค์กรที่สนับสนุนให้เยาวชนได้พัฒนานวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์สถานการณ์สังคมดังที่กล่าวมาข้างต้น เช่น การก่อตั้งสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (NIA) สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (TSEO) เป็นต้น ซึ่งเป็นองค์กรที่สนับสนุนงบประมาณและมีพระราชบัญญัติหรือบันทึกข้อตกลงเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมที่ชัดเจน หรือการเกิดขึ้นขององค์กรภาคเอกชนที่ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมทางสังคม เช่น การทำงานของ Taejai.com หรือ School of Changemakers เป็นต้น ที่มีหลักสูตรบ่มเพาะ (Incubation Program) โดยมีระยะเวลาในหลักสูตรเพื่อพัฒนาโครงการราว 8 เดือน และปัจจุบันได้ขยายกิจกรรมไปสู่พื้นที่มหาวิทยาลัยเพื่อสนับสนุนโครงการนวัตกรรมทางสังคมของนักศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่องมากขึ้น

“โครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่” เป็นอีกหนึ่งโครงการที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้กับเยาวชนที่สนใจการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน โดยได้รับงบประมาณจากสำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชนและครอบครัว (สำนัก 4) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพเยาวชน และให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมไปพร้อมกับจัดกระบวนการสนับสนุนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการฯ ภายใต้การทำงานของ “สมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม” (Society of Young Social Innovators: SYSI) ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นจากเยาวชนที่ผ่านกระบวนการทำงานองค์กรของตนเองและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของเยาวชน โดยเชื่อว่าการทำงานไปพร้อมกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ จะช่วยสนับสนุนเยาวชนได้เต็มศักยภาพ

“หลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่” หรือในโครงการฯ เรียกว่า “Incubation Program” เปิดรับสมัครเยาวชนทั่วประเทศ โดยออกแบบการเรียนรู้ให้กับเยาวชนแบ่งเป็น 3 รุ่น คือ 1) รุ่น Rookie คือโครงการระดับเริ่มต้นสำหรับเยาวชนที่ไม่เคยมีประสบการณ์การทำโครงการเพื่อสังคม รับสมัครเยาวชนอายุ

15-25 ปี ทีมละ 1-3 คน 2) รุ่น Semi-Pro¹ หรือ รุ่น Pre-Turn Pro คือระดับพัฒนาสำหรับเยาวชนที่เคยผ่านประสบการณ์การทำงานเพื่อสังคม รับผิดชอบเยาวชนอายุ 18-30 ปี ทีมละ 2-5 คน 3) รุ่น Turn Pro คือระดับผู้เชี่ยวชาญที่ผ่านการทำงานโครงการเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่องและต้องการการสนับสนุนให้สามารถดำเนินโครงการได้ต่อเนื่องระยะยาว รับผิดชอบเยาวชนอายุ 18-30 ปี ทีมละ 2-5 คน (จารุวัฒน์ เอ็มชบุตร และคณะ, 2565, น. 3) ซึ่งมีทีมที่ผ่านการคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการฯ ระยะที่ 1 มีจำนวน 39 ทีม ระยะที่ 2 มีจำนวน 37 ทีม

โดยบทความวิชาการนี้ได้สังเคราะห์บทเรียนจากผลการประเมินภายในของ Incubation Program หรือ หลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่ ผ่านแนวคิดนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) และแนวคิดชุมชนแบบโปร่งเบา (Light Community) เพื่อทำความเข้าใจการเรียนรู้และการสร้างชุมชนหลากหลายแบบให้สอดคล้องกับเยาวชนในปัจจุบัน และเป็นอีกตัวแบบหนึ่งในการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้กับเยาวชนผ่านการสร้างนวัตกรรมทางสังคมให้ขยายสู่พื้นที่อื่นต่อไป

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

บทความนี้ศึกษาผ่านแนวคิดนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) และแนวคิดชุมชนโปร่งเบา (Light Community) เพื่อทำความเข้าใจการเรียนรู้ของเยาวชนและการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเยาวชนในยุคปัจจุบัน

1. นวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation)

จากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ภัยพิบัติ การอพยพผู้คนจากสงคราม หรือความยากจนในปัจจุบัน การใช้กระบวนการเดิมไม่อาจช่วยแก้ไขปัญหาได้ จึงส่งผลให้ “นวัตกรรมทางสังคม” ได้รับความสนใจและให้ความสำคัญกับปฏิบัติการมากขึ้น ริค มิลเลอร์ (ริก มิลเลอร์, อังใน โทนี วากเนอร์, 2561, น. 28) ได้ให้ความหมายของ “นวัตกรรม” ว่าเป็นกระบวนการของการมีความคิดแปลกใหม่และมีคุณค่าที่ถูกลำนำปฏิบัติจนคนในวงกว้างยอมรับและนำไปใช้ ด้านเอซีโอ มานชินี (2561, น. 40-41) ให้คำอธิบาย “นวัตกรรมทางสังคม” ว่าเป็นแนวความคิดใหม่ที่สนองความต้องการ การสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือกันทางสังคมแบบใหม่เพื่อเพิ่มความสามารถในปฏิบัติการร่วมกัน ซึ่งปัจจุบันมีการประสานนวัตกรรมเทคโนโลยีกับนวัตกรรมทางสังคมเข้าด้วยกันโดยเรียกว่า “ระบบแบบกระจายตัว” (เอซีโอ มานชินี, 2561, น. 50-51) ที่หมายถึงระบบที่สังคมและเทคโนโลยีตอบสนองซึ่งกันและกันกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ที่มีความเชื่อมโยงกันภายใต้เครือข่ายที่กว้างขวางเพื่อสร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ระหว่างระบบขนาดเล็กกับระบบขนาดใหญ่ ระหว่างท้องถิ่นกับโลก ผ่านกระบวนการที่ซับซ้อน ภายใต้ความคิดใหม่ที่ว่าเทคโนโลยีไม่สามารถแยกออกจากสังคมได้ ซึ่งระบบที่กระจายตัวจะช่วยให้เครือข่ายขยายตัว ทำให้แต่ละส่วนในสังคมเชื่อมโยงกันมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้มุมมองทางสังคมกับนวัตกรรมถูกให้ความสำคัญเพิ่มมากขึ้นด้วย

¹ โครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่ ได้เรียกชื่อเยาวชนที่สมัครเข้าร่วมโครงการระดับพัฒนาแตกต่างกัน โดยโครงการฯ ระยะที่ 1 (พ.ศ.2564-2565) เรียกว่า “รุ่น Semi-Pro” ต่อมาเมื่อได้ถอดบทเรียนหลังกิจกรรมจึงได้ปรับปรุงหลักสูตรในโครงการฯ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2565-2567) เพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและเปลี่ยนเป็น “รุ่น Pre-Turn Pro”

จากการศึกษาของโทนี่ วากเนอร์ (2561, น.32-33) ได้เสนอว่าทักษะใหม่ที่สำคัญต่อการทำงานและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นพลเมืองของโลกในปัจจุบัน คือ “ทักษะเพื่อการอยู่รอดเจ็ดประการ” คือ 1) การคิดเชิงวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหา 2) การร่วมมือกับเครือข่ายต่างๆ และการนำด้วยการตั้งใจ 3) การปรับตัวและความคล่องแคล่วว่องไว 4) การคิดริเริ่มและการเป็นผู้ประกอบการ 5) การเข้าถึงข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล 6) การสื่อสารทางการพูดและการเขียนอย่างมีประสิทธิภาพ 7) การใฝ่รู้และจินตนาการ อีกทั้งยังต้องมีคุณสมบัติเรื่อง ความพยายาม ความเต็มใจที่จะทดลอง อดทนต่อความล้มเหลว และความสามารถใน “การคิดเชิงออกแบบ” ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน

ด้าน ทิม บราวน์ (อ้างในโทนี่ วากเนอร์, 2561, น. 34) ได้อธิบายคุณสมบัติของ “การคิดเชิงออกแบบ” ว่ามี 5 ประการสำคัญคือ 1) ต้องมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งเป็นความสามารถในการมองโลกจากมุมมองที่หลากหลาย และมีทัศนคติที่นึกถึงผู้อื่นก่อน 2) มีความคิดเชิงบูรณาการ ที่สามารถมองเห็นปัญหาทุกมิติและหาวิธีแก้ที่ทะลุกรอบและมีความเป็นไปได้ 3) การมองโลกในแง่ดี เพราะการคิดเชิงออกแบบเริ่มจากสมมติฐานว่า ไม่ว่าปัญหาก็จะร้ายแค่ไหนย่อมมีทางออกเสมอ และจะพบทางออกของปัญหาได้ก็ด้วยการปฏิบัติ 4) มีกระบวนการลองผิดลองถูกที่ศึกษาปัญหาและหาทางแก้ไขด้วยวิธีการใหม่และสร้างสรรค์ 5) ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญของ “นวัตกรรม” เพื่อสร้างหรือพัฒนาการเรียนรู้หลายรูปแบบ

อีกทั้งต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์โดยสนับสนุนให้เกิดการเผชิญหน้ากับความไม่แน่นอนผ่านสถานการณ์ที่แปลกใหม่เพื่อผลักดันให้ผู้เข้าร่วมได้เข้าสู่สถานะการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ที่ต้องสร้างพื้นที่ของความไม่แน่นอน ส่งเสริมการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ปฏิบัติได้จริงด้วย (Beghetto, 2023, p. 29)

โทนี่ วากเนอร์ (2561, น. 40-41) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่าเยาวชนรุ่นใหม่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีใหม่และใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่หน้าจอ จึงมีพรสวรรค์พิเศษซ่อนอยู่ มีความสนใจนวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการมากกว่ารุ่นใดๆ ในประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีสำนึกและกังวลกับปัญหาสังคมต่างๆ ดังนั้นการเปิดโอกาสให้เรียนรู้ ได้แสดงออก และได้สร้างเครือข่าย จึงทำให้เยาวชนมีความฝันและความทะเยอทะยานที่ต้องอาศัยพื้นที่ เวลาและการดูแลที่กระตือรือร้น

การพัฒนาความสามารถของรุ่นใหม่ที่สนใจด้านการประกอบการและนวัตกรรม จึงต้องปลูกฝังความคิดริเริ่ม ความสงสัยใคร่รู้ จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์ควบคู่ไปกับอุปนิสัยจำเป็นอื่นๆ เช่น ความไม่ย่อท้อ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการมีคุณธรรม เป็นต้น

2.แนวคิดชุมชนโปร่งเบา (Light Community)

คำว่า “ชุมชน” ในบทความนี้หมายถึงพื้นที่สนับสนุนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง สัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย โดยเอซีโอ มานซินี (2562, น. 20-73) เสนอว่าควรเป็นการสร้าง “ชุมชนแบบอาสา” ที่ยึดโยงกันแบบหลวมๆ มีทั้งลักษณะที่เปิดกว้างและโปร่งเบา ที่คนในชุมชนสามารถสร้างสมดุลระหว่างความเป็นปัจเจกบุคคลกับความปรารถนาที่จะทำสิ่งต่างๆ ร่วมกับคนอื่น การมารวมตัวกันเกิดขึ้นจากการตระหนักถึงคุณค่าของการแบ่งปันความสุขซึ่งกันและกัน มีความสนใจที่หลากหลาย ทั้งในแง่การแสดง การอ่านบทกวี การแสดงดนตรี รวมถึง

ความสนใจอาหาร เครื่องดื่ม ที่มีเหตุผลในการพบปะกันแตกต่างกันออกไปทั้งเงื่อนไขส่วนตัวและเงื่อนไขจากธรรมชาติจนผสมผสานเป็นสิ่งที่ถูกส่งมอบหรือส่งผ่าน ซึ่งไม่อาจสำเร็จได้เพียงลำพัง ต้องเกิดจากความร่วมใจของทุกคนผ่านการใช้เวลาด้วยกัน ผ่านปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในชุมชนที่มีลักษณะเลื่อนไหล ไม่แข็งตัว ทำให้เกิดความสนใจในพลังของการกระทำแบบรวมหมู่ซึ่งเป็นทางเลือกของการสร้างสภาพแวดล้อมที่มีความใส่ใจ และการเปิดรับฟังสิ่งต่างๆ

นอกจากนี้ยังได้อธิบายว่า “การมีความเปิดกว้าง” ที่ให้ความสำคัญกับ ผู้คน การปะทะสังสรรค์ หรือ การสานเสวนา ได้สร้าง “รูปแบบสังคม” ที่ประสานกันและผูกสัมพันธ์ระหว่างผู้คน การยอมรับลักษณะเฉพาะของแต่ละคน และปล่อยให้การผูกสัมพันธ์นั้นดำเนินไปเป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยคำว่า “รูปแบบสังคม” ต้องอธิบายความหมายอย่างกว้างที่หมายถึงสถาบันต่างๆ ทั้งครอบครัว บริษัท และองค์กรต่างๆ ของรัฐ รวมถึงชุมชนที่มีรูปแบบไม่ชัดเจน ซึ่งมักถูกสร้างขึ้นจากการยึดโยงแบบหลวมๆ กับกลุ่มต่างๆ ที่อาจเกิดจากการสานเสวนา ที่ช่วยเป็นแรงบันดาลใจซึ่งกันและกัน

โดยสังคมแบบเดิมมีลักษณะปิดหรือยึดโยงกับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือมีลักษณะตายตัวที่สืบทอดกันมา ยาวนานจะถูกตัดขาดจากสังคมของกลุ่มปัจเจกชนที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยีแบบเดียวกันและตัดขาดจากชุมชนแบบเดิม และหันมาเชื่อมโยงกับคนใหม่ๆ ผ่านทางโซเชียลมีเดียและอินเทอร์เน็ต จึงต้องสร้างชุมชนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมอันเลื่อนไหล และสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ที่นำไปสู่รูปแบบเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากสังคมนรูปแบบเดิมได้

ชุมชนแบบใหม่นี้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กันของการสานเสวนาที่แต่ละบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น บางคนเป็นผู้กำหนดสถานที่ บางคนเป็นผู้กำหนดวิธีการ บางคนเป็นผู้กำหนดระยะเวลา เพื่อจัดสรรทรัพยากรภายในชุมชน โดยไม่ได้ยึดโยงกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทุกคนสามารถสับเปลี่ยนบทบาทไปมาได้ ผู้เข้าร่วมในชุมชนแบบใหม่ จึงไม่จำเป็นต้องมีคำตอบที่สำเร็จรูปหรือมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจน ดังนั้นเมื่อผู้เข้าร่วมจำนวนมากมาผสมกับความหลากหลายของช่องทางในการปฏิสัมพันธ์ จะช่วยสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมหลายประเภท เป็นโอกาสที่ก่อให้เกิดทางเลือกในการแสดงออกและการนำเสนอแบบใหม่ เป็นพื้นที่ที่การแก้ปัญหาถูกคิดค้นจากมุมมองใหม่ ผ่านการสานเสวนา และการปะทะสังสรรค์ระหว่างผู้คนในชุมชนที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่กระตุ้นให้เกิดพัฒนาการของทางเลือกใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด

หลังจากการสร้างชุมชนขึ้นมาแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการดูแลและบริหารชุมชน คือ การสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การรักษาเงื่อนไขที่จะทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ในระยะยาว ซึ่งต้องมีความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นเป็นระยะๆ เพื่อสร้างควมมีชีวิตชีวาให้กับชุมชน โดยภาคีความร่วมมือที่เกิดขึ้นในชุมชนแบบใหม่นี้ เป็นผลของความร่วมมือร่วมใจของผู้คนที่กระตือรือร้นอย่างไม่หยุดนิ่ง อาจเป็นได้ทั้งแนวราบหรืออาจเป็นไปในระหว่างกลุ่มที่มีความหลากหลาย ทำให้เห็นลักษณะเฉพาะของชุมชนนี้มีผลต่อพัฒนาการในระยะยาว

สภาพแวดล้อมของชุมชนแบบใหม่ที่เกิดขึ้นจะเป็นความผสมผสานทั้งโลกออนไลน์และโลกออฟไลน์ หลายลักษณะ ได้แก่ ชุมชนจากเป้าหมายเดียวกัน ชุมชนในลักษณะนี้จะใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการเอื้อความสะดวกสบายของกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดตารางการประชุมเพื่อกระจายข้อมูล การกำหนดกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน หรือชุมชนที่เกิดจากการมีความสนใจแบบเดียวกัน ที่ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มคน

ต่างๆ ได้มาปฏิสัมพันธ์ และใช้แพลตฟอร์มนี้กระตุ้นสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา เช่น วิธีการนำเสนอกิจกรรม วิธีการนำเสนออิทธิพล หรือการนำเสนอโครงการใหม่ๆ เป็นต้น ทั้งชุมชนที่มีเป้าหมายร่วมกันและชุมชนที่มีความสนใจเดียวกัน ล้วนมีความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่ทั้งสิ้น

“ชุมชนที่มีความโปร่งเบา” คือ มีการปะทะสังสรรค์จนนำไปสู่การเกิดโครงการจากการปะทะสังสรรค์ของผู้เข้าร่วมที่มีพื้นเพและภูมิหลังแตกต่างกัน หรือไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ในพื้นที่ที่ไม่คุ้นเคย สิ่งที่พบคือคนแปลกหน้าที่ได้พบกันและเริ่มต้นจัดความสัมพันธ์ที่ต้องมีความไวเนื้อเชื้อใจ ทุกคนจะรู้สึกเหมือนตกอยู่ในเรือลำเดียวกัน ต่างคนต่างรู้สึกถึงสภาวะเงื่อนไขของความเปราะบางและอ่อนแอของตนเอง จึงเห็นได้ชัดว่าการยอมรับความเสี่ยงต่อการต้องเปิดเผยตนเองเข้ากับบุคคลแปลกหน้าได้สร้างคุณค่าของความสัมพันธ์จากการปะทะสังสรรค์ขึ้น ซึ่งเป็นไปตามหลักที่ว่า การสร้างความสัมพันธ์นั้นจำเป็นจะต้องเปิดเผยตนเองและยอมรับว่าเราแต่ละคนล้วนมีความอ่อนแอและเปราะบางในตัว

สิ่งที่เกิดขึ้นจากความเปราะบางและอ่อนแอนั้นทำให้เกิดการสร้างพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ที่มีเงื่อนไขของความไม่แน่นอน ความอ่อนแอ ความไม่มั่นคงของแต่ละคนขึ้นในพื้นที่ปลอดภัย หรือเรียกว่า “พื้นที่ไร้ความเสี่ยง” (de-risk places) ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่ได้รับการดูแล ปกป้อง เป็นสถานที่ที่แม้ความเสี่ยงก็ถูกยอมรับได้จากผู้เข้าร่วมแต่ละคน การจัดการกระบวนการจึงต้องมีความละเอียดพอที่จะสร้างสมดุลระหว่างการเปิดเผยตัวเองต่อบุคคลอื่นกับความรู้สึกต้องการปกป้องตนเอง ซึ่งไม่ได้มีมาตรฐานตายตัว เพียงแต่ต้องไวต่อความรู้สึกและจัดความสมดุลให้เหมาะสมกับตัววัฒนธรรมที่ถูกกำหนดหรือถูกออกแบบล่วงหน้าแล้ว

แนวคิดชุมชนโปร่งเบาเห็นว่า “ชุมชน” คือพื้นที่การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกันแบบหลวมๆ เปิดกว้าง และยืดหยุ่น เพื่อรักษาสมดุลระหว่างความเป็นปัจเจกกับการร่วมมือกิจกรรมที่เกิดจากความสนใจที่หลากหลายและเกิดการร่วมมือกันอย่างเป็นธรรมชาติ ผ่านการสานเสวนาและการปะทะสังสรรค์ของผู้คนที่แตกต่างกัน โดยความสัมพันธ์ภายในชุมชนไม่ได้กำหนดด้วยโครงสร้างตายตัว แต่ค่อยๆ ก่อตัวจากการยอมรับตัวตนของแต่ละคน และสามารถพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ชุมชนลักษณะนี้เกิดขึ้นได้ดีในสภาพสังคมที่เลื่อนไหลและเชื่อมต่อกันด้วยเทคโนโลยี ทำให้เกิดพื้นที่ออนไลน์และออฟไลน์ที่ผสมกัน ซึ่งเปิดโอกาสให้เกิดนวัตกรรมและแนวทางใหม่ๆ ที่ผู้เข้าร่วมได้สลัดบทบาทกันไปตามโดยไม่ยึดโยงกับศูนย์กลางใดๆ และร่วมกันดูแลให้ชุมชนมีชีวิตชีวาผ่านกิจกรรมที่สร้างสรรค์ นอกจากนี้ชุมชนโปร่งเบายังให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่ปลอดภัยที่รองรับความเปราะบางของผู้คน เปิดพื้นที่ให้การเปิดเผยตัวเองและการยอมรับความเสี่ยงเล็กๆ กลายเป็นการสร้างคว้าวางใจและความสัมพันธ์ใหม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะสนับสนุนให้เกิดการปะทะสังสรรค์อย่างมีความหมายและกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์การรวมกลุ่มเป็น “ชุมชนแบบใหม่” ในศตวรรษที่ 21

ทั้งแนวคิดนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างวิธีคิดใหม่ๆ เพื่อตอบโจทย์ปัญหาสังคมที่ซับซ้อนโดยผสมผสานเทคโนโลยีกับการสร้างความร่วมมือทางสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะสำคัญให้กับเยาวชน เช่น การคิดเชิงวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ไปพร้อมกับการปรับตัวในการทำงานกับผู้อื่น และแนวคิดชุมชนโปร่งเบา (Light Community) ที่สนับสนุนให้เกิดการรวมกันหลากหลายรูปแบบที่มีความยืดหยุ่น เปิดพื้นที่ให้ปัจเจกบุคคลได้มีส่วนร่วม สร้างการเรียนรู้ผ่านการปะทะสังสรรค์หลากหลายแบบ ได้นำมาเป็นกรอบในการสังเคราะห์บทเรียนการจัด Incubation Program

บทเรียนจากการจัดหลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่ (Incubation Program)

จากการสังเคราะห์ผลการประเมินภายในของ “โครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่” ระยะที่ 1 ที่ดำเนินกิจกรรมช่วงพ.ศ.2564-2565 (กิตติกาญจน์ หาญกุล, 2565) และระยะที่ 2 ดำเนินกิจกรรมช่วงพ.ศ. 2565-2567 (กิตติกาญจน์ หาญกุล, 2567) เฉพาะหลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่ (Incubation Program) พบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้และปัจจัยที่สนับสนุนการจัดหลักสูตรที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

1.1 เนื้อหาในการจัดหลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่

การออกแบบหลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่ (Incubation program) ของรุ่น Rookie , Semi Pro/Pre-Turn Pro และรุ่น Turn Pro มีความเข้มข้นแตกต่างกัน โดยรุ่น Rookie เป็นพื้นที่ของมือใหม่ที่เริ่มต้นเขียนโครงการนวัตกรรม จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการเขียนและพัฒนาโครงการ ขณะที่รุ่น Semi Pro/Pre-Turn Pro เป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์การทำโครงการฯ จึงให้ความสำคัญกับความต่อเนื่องและความยั่งยืนของโครงการ การคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมรวมถึงเป้าหมายเพื่อสร้างผลกระทบทางสังคมในวงกว้าง และรุ่น Turn Pro เน้นที่ความชัดเจนของการก่อรูปเป็นองค์กรในอนาคต ซึ่งทั้งสามรุ่นให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงการ การจัดการทีมและการจัดการโครงการ การเคารพความแตกต่างหลากหลายและการเรียนรู้สังคมเป็นเนื้อหาหลัก

ในแต่ละรุ่นมีกิจกรรมค่าย workshop จำนวน 3 ครั้ง ประกอบด้วย 1) ค่ายปฐมนิเทศ เพื่อทำความรู้จักเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการฯ และรายละเอียดของนวัตกรรมทางสังคมของแต่ละทีม 2) ค่าย Re skill และ Up skill เพื่อพัฒนาทักษะที่มีความสำคัญกับการพัฒนาโครงการนวัตกรรมและพัฒนาทีม 3) ค่ายถอดบทเรียน เพื่อสรุปการเรียนรู้ระดับปัจเจกบุคคลและระดับทีม รวมถึงการประเมินโครงการของแต่ละทีมเพื่อวางแผนพัฒนานวัตกรรมภายหลังสิ้นสุดโครงการ

โดยการพัฒนาทักษะได้ปรับให้สอดคล้องกับความเข้มข้นของการทำโครงการฯ แต่ละรุ่น เช่น รุ่น Semi Pro/Turn Pro จะให้ความสำคัญกับความชัดเจนของโครงการ การวิเคราะห์ปัญหา และการวิเคราะห์สังคม รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้งานได้จริง ส่วนรุ่น Turn Pro ได้เพิ่มทักษะสำคัญ คือการวางแผนธุรกิจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น โดยจัดให้พบกับ “ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน” ที่สามารถให้คำปรึกษาแต่ละโครงการ และได้จัดหลักสูตรการอบรมให้สอดคล้องกับระดับของนวัตกรรม คือ หลักสูตรที่ผู้เข้าร่วมจำเป็นต้องเรียนรู้ และหลักสูตรตามความสนใจ ซึ่งจัดขึ้นระหว่างค่าย workshop และหลักสูตร online โดยเนื้อหาในหลักสูตรของทั้งสามรุ่น ได้เปิดพื้นที่ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมออกแบบและสามารถเลือกเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละห้องได้ตามความสนใจ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- เนื้อหาที่ต้องเรียนรู้ ประกอบด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการ การค้นหาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (Target Insight) การเข้าใจทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)) การเรียนรู้สังคม การลงพื้นที่และกิจกรรมเข้าใจความเหลื่อมล้ำทางสังคม การเคารพความแตกต่างหลากหลาย และการจัดการทีมและโครงการ

- เนื้อหาตามความสนใจเพื่อเพิ่มเติมให้กับเยาวชนที่มีความสนใจเฉพาะด้าน เช่น การสื่อสาร การวัดผลสำเร็จของงาน การสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

โดยหลักสูตรอบรมนั้นออกแบบภายใต้ทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) และการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ซึ่งพบว่ากิจกรรมใน ค่าย workshop ของทั้งสามรุ่นมีเป้าหมายให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการขยายพื้นที่การเรียนรู้ออกไป เช่น จากกลุ่มเดิมที่เคยสนใจทำงานเฉพาะในห้องทดลอง หรือคิดค้นนวัตกรรมจากปรากฏการณ์ที่พบจากรายงานข่าว ได้ทำความเข้าใจสถานการณ์สังคมที่เกิดขึ้นรอบตัว รวมถึงการหาข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับโครงการนวัตกรรม โดยคำนึงถึงการนำนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ได้ในสถานการณ์จริง

อีกทั้งการจัดทำแบบสำรวจความสนใจส่งไปยังเยาวชนผู้เข้าร่วมแต่ละรุ่นให้เสนอเนื้อหาที่ต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับการออกแบบหลักสูตร เพื่อให้การออกแบบหลักสูตรตรงตามความสนใจ นอกจากนี้ได้พัฒนาหลักสูตรออนไลน์ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนากลุ่มที่มีความสนใจด้านทักษะหรือเทคนิคเพื่อพัฒนาโครงการนวัตกรรม เช่น การทำ content เพื่อสื่อสารออนไลน์ การอบรมเรื่องการจัดทำบัญชี เป็นต้น

1.2 สร้าง “Passion” จาก “Insight”

เยาวชนที่ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการฯ ทั้ง 3 รุ่น จะได้รับการสนับสนุนให้ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เพื่อศึกษาข้อมูลจากพื้นที่จริง (Insight) ได้มีโอกาสเห็นปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างลึกซึ้งรอบด้าน และทำความเข้าใจ “ปัญหาสังคม” ในมิติที่ซับซ้อน ซึ่งการลงพื้นที่เรียนรู้ “กลุ่มเป้าหมาย” สามารถประเมินสถานะ “โครงการนวัตกรรมทางสังคม” ของตนเองเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้ใช้งานจริงและปัญหาระดับโครงสร้างสังคมได้ ส่งผลให้ระหว่างการดำเนินโครงการแม้ว่าต้องปรับแก้โครงการและทดลองปรับเปลี่ยนหลายครั้งแต่ไม่ยอมแพ้ ไม่หยุดโครงการไประหว่างทาง ด้วยเห็นว่าโครงการนวัตกรรมของตนไม่ได้เพื่อตอบโจทย์ความสนใจของตนหรือทีมเท่านั้นแต่ยังสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

1.3 สร้างพื้นที่ให้ได้ “ทดลอง” และเรียนรู้จาก “ความผิดพลาด”

โดยแต่ละโครงการฯ ต้องมี “กลุ่มเป้าหมาย” ของ “นวัตกรรม” ที่ชัดเจน สามารถเชื่อมโยงและวิเคราะห์ให้เห็นสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งในกระบวนการ Incubation Program ได้สร้างความชัดเจนให้กับแต่ละโครงการ และระหว่างดำเนินโครงการได้ปรับแก้ “นวัตกรรม” ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่ใช้งานจริง ทำให้แต่ละทีมได้เรียนรู้ว่ามีสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่ส่งผลต่อโครงการ ทำให้ต้องปรับวิธีคิดในการทำงานหรือปรับแก้โครงการของทีมใหม่ ดังนั้น Incubation Program จึงเป็นพื้นที่เปิดโอกาสให้ “เยาวชน” ได้ทดลอง โดยมี “ทีมพี่เลี้ยง” จากสมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม (SYSI) ร่วมแลกเปลี่ยน ช่วยเสนอแนวทางแก้ปัญหาและให้กำลังใจ ซึ่งนอกจากการ “รู้” แล้ว “ปรับ” โครงการให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายแล้ว ในการทำงาน “ทีม” พบว่ามีการปรับทีมใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความถนัดหรือสถานการณ์ของสมาชิกอีกด้วย

1.4 สร้าง “พื้นที่เรียนรู้” ไม่ใช่ “พื้นที่แข่งขัน”

การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ผ่านหลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่ (Incubation Program) เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและทีม หรือการสนับสนุนการพัฒนาโครงการผ่านหลักสูตรที่สนับสนุนให้ “เยาวชนผู้เข้าร่วม” มีความสบายใจ พร้อมเข้าร่วมกระบวนการอย่างเต็มที่ โดยการจัดกระบวนการให้เยาวชนได้ทบทวนโครงการนวัตกรรมของตนให้ชัดเจน คำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดจากโครงการฯ และสร้างกระบวนการสนับสนุนการทำงานระหว่างทีมและระหว่างรุ่น เมื่อต้องการคำแนะนำสามารถสื่อสารเพื่อขอความช่วยเหลือกันได้ ส่งผลให้มีพื้นที่แลกเปลี่ยน ช่วยเหลือระหว่างกันมากกว่าการแข่งขันเพื่อไปสู่เป้าหมายของโครงการฯ

1.5 ให้ความสำคัญกับ “กระบวนการ” มากกว่าความสำเร็จของ “โครงการ”

การให้ความสำคัญกับ “กระบวนการ” ที่ประกอบด้วยการพัฒนาคน การพัฒนาทีม และการพัฒนาโครงการนวัตกรรม ผ่านหลักสูตรที่ออกแบบให้สอดคล้องกับเยาวชน ช่วยลดความกดดันและสามารถปรับ หรือ ออกแบบโครงการใหม่ได้อย่างหลากหลาย เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ “เยาวชนผู้เข้าร่วม” ไม่ยึดติดกับความคิดเดิมหรือยึดติดกับความสำเร็จ กล้าทำทลายแล้วก้าวข้ามกรอบ ทำให้ได้พัฒนาทักษะใหม่ระดับปัจเจกบุคคลและระดับทีม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำงานเพื่อปกป้ององค์กรในอนาคต อีกทั้งได้เรียนรู้ว่าการปรับแก้ หรือ เพื่อสร้างใหม่ เป็นสถานการณ์ปกติที่ต้องพบในการออกแบบนวัตกรรมหรือการสร้างองค์กรแบบใหม่

1.6 การเปิดกว้างในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

โครงการฯ ที่เข้าร่วมนั้นมีทั้งนวัตกรรมด้านการศึกษาและการเรียนรู้ นวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อม นวัตกรรมด้านสิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียม และนวัตกรรมด้านสุขภาพ โดยใช้เครื่องมือในการทำงานตามความถนัดของแต่ละโครงการ ประกอบด้วยรูปแบบการจัดค่าย การพัฒนาสิ่งประดิษฐ์หรือแอปพลิเคชัน การพัฒนาเกมเพื่อการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร การเปิดพื้นที่การเรียนรู้ให้กับคนทุกรุ่น และเปิดโอกาสให้มีพื้นที่การทำงานข้ามวัฒนธรรม เช่น โครงการ “คบเด็กสอนสร้าง” ที่ทีมผู้รับผิดชอบโครงการอาศัยอยู่ภาคกลาง แต่มีพื้นที่การทำงานกิจกรรมคือจังหวัดยะลา ซึ่งการเปิดกว้างในเชิงพื้นที่ลักษณะนี้ทำให้เยาวชนผู้รับผิดชอบโครงการต้องศึกษาบริบทสังคมเพิ่มเติม ส่งผลต่อการเรียนรู้ความหลากหลายของผู้คนผ่านประสบการณ์ในระดับปัจเจกอีกทางหนึ่งด้วย

1.7 “ความยืดหยุ่น” ของการทำงาน

จากเอกสารรายงานการประเมินผลภายในฯ พบบทเรียนที่สำคัญเมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ จะมีการปรับเปลี่ยนไปบางส่วน แต่ยังคงรักษาเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้สอดคล้องกับบริบทแวดล้อมได้ อีกทั้งเมื่อเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการประสบปัญหาในทีมทำงาน เช่น โครงการศาลาจุดจอตระกูปอด ซึ่งเดิมวางแผนทดลองในพื้นที่จริงแต่เนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 จึงต้องปรับ เป็นการพัฒนาตัวต้นแบบ (model) แทนหรือโครงการค่ายหนุ่มสาวพัฒนาชนบท จากเดิมมีผู้รับผิดชอบโครงการ 3 คน แต่เมื่อเกิดสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ทำให้การสื่อสารระหว่างทีมทำได้ค่อนข้างยาก จึงเหลือเพียง 1 คนที่ทำโครงการต่อและขยาย

กลุ่มผู้เข้าร่วมจากเดิมที่เป็นนักศึกษาในคณะเดียวกัน ไปสู่คณะวิศวกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่มีความรู้ทางเทคนิค เข้ามาช่วยในการดำเนินโครงการฯ

“ความยืดหยุ่น” ในกระบวนการได้ช่วยเปิดพื้นที่ของการทดลองในหลายรูปแบบ ทั้งการรวมกลุ่มหรือการออกแบบโครงการใหม่เมื่อเกิดข้อจำกัดจากบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้เยาวชนได้ก้าวข้ามการเรียนรู้แบบเดิมที่คุ้นเคย และขยายขอบเขตการเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลอีกทางหนึ่ง

1.8 การสร้างพื้นที่ปลอดภัย

การสร้าง “พื้นที่ปลอดภัย” มีความสำคัญกับการพัฒนาทั้ง “ระดับปัจเจกบุคคล” และ “ทีม” โดยกระบวนการที่ช่วยสนับสนุน คือ

- การคัดเลือกเยาวชนจากหลากหลายพื้นที่ เชื้อชาติ ศาสนา ช่วยสนับสนุนให้ค่าย Workshop ของ “เยาวชน” ได้เข้าใจความหลากหลายอย่างเป็นรูปธรรม โดยการเปิดรับโครงการจากทุกภูมิภาค ได้สร้างความเข้าใจเรื่องความหลากหลายในเบื้องต้น และเมื่อผ่านกิจกรรมที่สนับสนุนให้ความแตกต่างของกลุ่มต่างๆ ได้แสดงตัวและส่งผลต่อการเรียนรู้ระดับปัจเจกบุคคล เช่น ทีมที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หรือทีมจากต่างจังหวัดกล้าแสดงความคิดเห็นและถกเถียงกันได้หลากหลายและกว้างขวาง ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและเคารพซึ่งกันและกัน

- การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ “เยาวชน” มีความไว้วางใจ เชื่อใจกัน โดยเฉพาะสมาชิกในทีมโดยมีกิจกรรม มอบ “ดอกไม้และก้อนหิน” ให้กับตนเองและทีมเป็นกิจกรรมระดับวงคุยย่อยให้สามารถสะท้อนกันโดยตรงไปตรงมา ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนา “ทีม” ที่ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาระหว่างดำเนินโครงการ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวช่วยสนับสนุนให้การทำงานของ ทีมมีความชัดเจน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างทีมได้ตรงจุด ทำให้ออกแบบกระบวนการสนับสนุนการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของเยาวชนด้วย

- การจัดความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม พบว่าการจัดความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม โดยเฉพาะระหว่างการจัดกิจกรรมค่าย workshop ทำให้ “เยาวชน” มีความรู้สึกปลอดภัย บางกลุ่มสะท้อนรูปธรรมว่า จากเดิมที่ไม่เคยให้ความสำคัญกับ การนั่ง ในระดับที่เท่ากัน แต่หลังจากเข้าร่วมกิจกรรม พบว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในชีวิตประจำวันเพื่อทำความเข้าใจเรื่อง “อำนาจ” และ “ความเท่าเทียม” ที่เกิดขึ้นในระดับต่างๆ ได้ด้วย

1.9 เปิดพื้นที่ “ธรรมชาติ”

การจัดค่าย Workshop พบว่ามีช่วงเวลาให้แต่ละทีมได้สื่อสารกันผ่านกิจกรรมตามความสนใจ โดยอาจเริ่มจากทีมพี่เลี้ยงหรือผู้เข้าร่วม เสนอกิจกรรมเพื่อสร้างวงพูดคุยแบบธรรมชาติ ซึ่งพื้นที่ธรรมชาตินี้ได้ช่วยสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและระหว่างรุ่นให้เกิดขึ้น นอกจากนี้บางกิจกรรมได้ส่งผลต่อการเรียนรู้ระดับปัจเจกบุคคลด้วย เช่น การเรียนรู้ผู้อื่นจากการแลกเปลี่ยนของขวัญในวาระใกล้เทศกาลวันคริสมาสต์และปีใหม่ ของรุ่น Turn-Pro ซึ่งมีโจทย์คือ “เตรียมของขวัญที่มีความหมายมาแลกเปลี่ยนกัน” แล้วให้แต่ละคนเล่าที่มาที่ไปก่อนส่งมอบให้เพื่อน ซึ่งความหมายของสิ่งของต่างๆ ทำให้สมาชิกจากทีม AI Doctor ได้เรียนรู้ถึงการ

ให้ความหมายสิ่งของที่สัมพันธ์กับช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญในชีวิตแต่ละคน ได้สร้างสัมพันธ์ไปพร้อมกับการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

1.10 ให้ความสำคัญกับการพัฒนา “คน” และ “ทีม”

การทำงานร่วมกันระยะยาวเป็นบททดสอบสำคัญของทีมที่ต้องการพัฒนานวัตกรรมเพื่อก่อรูปองค์กรในอนาคต ซึ่งเป็นเป้าหมายในใจของรุ่น Semi Pro/Pre-Turn pro และ Turn Pro การได้เรียนรู้ตนเองและเพื่อนร่วมทีมจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งกระบวนการในหลักสูตรบ่มเพาะช่วยสร้างพื้นที่การเรียนรู้ดังกล่าวตลอดหลักสูตร เช่น การจัดกิจกรรมสัปดาห์ชีวิต ช่วยให้สมาชิกของแต่ละทีมเข้าใจลักษณะพื้นฐานของกันและกัน ซึ่งนอกจากช่วยให้เข้าใจตนเองและได้เข้าใจสมาชิกทีมด้วย ซึ่งมีความสำคัญกับการทำงานทีมในระยะยาว

1.11 การถอดบทเรียน

การ “ถอดบทเรียน” ที่จัดขึ้นระหว่างค่าย workshop เป็นการถอดบทเรียนแต่ละโครงการ เพื่อให้เยาวชนนำไปปรับปรุงการทำงานทีม โดยการถอดบทเรียนระดับโครงการช่วยให้ได้บทวนสิ่งสำคัญที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการและเป็นประโยชน์กับการพัฒนาตนเอง พัฒนาทีมและโครงการนวัตกรรมทางสังคมในอนาคต

จะเห็นได้ว่ารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ของหลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรทางสังคมรุ่นใหม่ (Incubation Program) ออกแบบตามระดับประสบการณ์ของเยาวชน โดยเน้นพัฒนาโครงการ การจัดการทีม และการเรียนรู้สังคมผ่านค่ายปฐมนิเทศ ค่ายพัฒนาทักษะ และค่ายถอดบทเรียน ที่มีเนื้อหาครอบคลุมทั้งการเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย เรียนรู้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง การเคารพความหลากหลาย และทักษะเฉพาะด้านตามความสนใจ พร้อมสนับสนุนให้ลงพื้นที่เพื่อสร้าง Insight และพัฒนา Passion ที่เชื่อมโยงกับปัญหาสังคม โดยเน้นการสร้างพื้นที่ให้ทดลอง ปรับแก้ และเรียนรู้จากความผิดพลาดโดยมีทีมพี่เลี้ยงคอยหนุนเสริมในบรรยากาศที่ไม่แข่งขัน แต่สร้างพื้นที่ปลอดภัยและความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม นอกจากนี้โครงการยังเปิดกว้างด้านพื้นที่และประเด็น ทำให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้ความหลากหลายและความยืดหยุ่นในการทำงานอย่างลึกซึ้ง และสนับสนุนให้มีการถอดบทเรียนเพื่อช่วยให้เยาวชนได้พัฒนาตนเอง ทีม และโครงการได้ต่อเนื่องเพื่อก่อรูปองค์กรในอนาคต

2. ปัจจัยที่สนับสนุนการจัดหลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรทางสังคมรุ่นใหม่ (Incubation Program)

จากการสังเคราะห์เอกสารผลการประเมินภายในของ “โครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่” ระยะที่ 1 ที่ดำเนินกิจกรรมช่วงพ.ศ.2564-2565 (กิตติกาญจน์ หาญกุล, 2565, น. 41-45) และระยะที่ 2 ดำเนินกิจกรรมช่วงพ.ศ.2565-2567 (กิตติกาญจน์ หาญกุล, 2567, น. 74-76) พบว่ามีปัจจัยที่สนับสนุนการจัดหลักสูตรฯ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

ปัจจัยที่หนึ่ง คือการเชื่อมโยงเครือข่ายเยาวชนที่สร้างนวัตกรรมทางสังคม ให้เป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ได้อย่างหลากหลาย ซึ่งการสร้าง “ชุมชนแบบใหม่” สอดคล้องกับที่ เอซีโอ มานชินี (2562) ได้เสนอให้สนับสนุนการสร้างชุมชนหลากหลายลักษณะเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน โดยใน Incubation Program มีพื้นที่ออนไลน์ คือ กลุ่มในแอปพลิเคชัน Discord เพื่อสื่อสารระหว่างกัน ที่

ประกอบด้วยห้องต่างๆ ตามความสนใจ แต่ละห้องย่อยได้เปิดพื้นที่สำหรับบุคคลทั่วไปได้เข้าร่วม หรือการนัดคุยออนไลน์ที่กำหนดประเด็นเป็นครั้งๆ ผ่านช่องทาง Zoom Meeting ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเด็นทางสังคม เช่น การเมืองในชีวิตประจำวัน /How to ปฏิเสธการขอมิ sex เป็นต้น ส่วนพื้นที่ offline เกิดจากความสนใจเฉพาะกลุ่ม ที่เข้าร่วม workshop ของโครงการฯ แล้วชักชวนกันเข้าร่วมเป็นระยะ เช่น สมาชิกจากทีม Grand Heart เป็นผู้เข้าร่วมในกิจกรรมของทีม ETHA เพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษผ่านละคร หรือทีมวิชานอกเส้นจัดกิจกรรมใน Club House ได้ชวนเพื่อนจากรุ่น Semi-Pro มาร่วมเป็น Speaker ในกิจกรรม เป็นต้น

พื้นที่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ช่วยให้เกิดเครือข่ายการปรึกษาหารือได้ด้วย เช่น กลุ่มปอเชอโพ จากรุ่น Semi Pro ที่ขาดประสบการณ์การวางแผนการตลาดสินค้าพื้นบ้าน ได้ขอคำปรึกษากับทีม Fashion revolution จากรุ่น Turn Pro ซึ่งมีประสบการณ์สนับสนุนตลาดสินค้าชุมชน เป็นต้น

ปัจจัยที่สอง คือความชัดเจนของโครงการซึ่งมีความแตกต่างกัน บางโครงการฯ มีความชัดเจนทั้งกลุ่มเป้าหมายและการวิเคราะห์ปัญหา ขณะที่บางโครงการต้องได้รับการพัฒนาระหว่างทาง ซึ่งความชัดเจนที่เกิดขึ้นทั้งสองระดับ ส่งผลให้ยกระดับโครงการฯ ได้แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามพบว่าโครงการที่ได้ปรับแก้ระหว่างเข้าร่วมโครงการมีความชัดเจนทั้ง “คน” “ทีม” และ “โครงการ” ซึ่งเป็นต้นทุนสำคัญที่สามารถพัฒนาโครงการต่อไปในอนาคตได้

ปัจจัยที่สาม คือการมี “คน” รับผิดชอบโครงการเป็นหลัก โดยเฉพาะรุ่น Turn Pro เช่นกรณีของทีม AI Doctor ที่พัฒนานวัตกรรมเพื่อช่วยเหลือทางการแพทย์ที่มีระดับการพัฒนาเป็นรูปแบบองค์กรค่อนข้างชัดเจน และสามารถขยายเครือข่ายการทำงานออกไปได้กว้างขวางมากขึ้น มีปัจจัยสำคัญคือผู้รับผิดชอบโครงการเป็นหลัก ส่วนสมาชิกในทีมช่วยสนับสนุนอย่างจริงจัง

ปัจจัยที่สี่ คือ ประสบการณ์ที่หลากหลายของทีมพี่เลี้ยงของ “โครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่” ที่ช่วยสนับสนุนการทำโครงการของแต่ละรุ่น โดยมี “ทีมพี่เลี้ยง” ที่มีประสบการณ์จัดตั้งองค์กรของตนเองทั้ง a-chieve และ Dot to Dot ที่มีประสบการณ์การออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้หรือองค์กร Influencer ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดการ การวางแผนการเงิน การบัญชี เป็นส่วนผสมที่สนับสนุนเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการแบ่งฝ่ายการทำงานที่ชัดเจนและมีลักษณะเชื่อมการเรียนรู้ระหว่างฝ่าย ทำให้แต่ละทีมได้มีโอกาสออกแบบการทำงานภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดของแต่ละคนได้อีกทั้งการสลับตำแหน่งการทำงานหรือช่วยเหลือกันของทีมพี่เลี้ยงช่วยสร้างความเข้าใจการทำงานของแต่ละฝ่ายให้พร้อมสนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกัน ประกอบกับทีมพี่เลี้ยงให้ความสำคัญกับการประชุมทีมและการถอดบทเรียนอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ปรับกลไกการทำงานได้สอดคล้องกับสถานการณ์ในระดับปัจเจกบุคคลและระดับทีม

ปัจจัยที่ห้า การมีวัฒนธรรมการทำงานของทีมพี่เลี้ยงที่ “คลุกคลี” กับ “เยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการฯ” ช่วยทำให้ได้รู้สถานการณ์ของเยาวชน และนำมาสู่การพูดคุยเพื่อปรับกระบวนการให้สอดคล้องกับบริบทและการเปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมฯ สามารถสื่อสารกับทีมพี่เลี้ยงได้หลายช่องทาง ช่วยให้ทีมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และติดตามให้การสนับสนุนเยาวชนอย่างใกล้ชิด

จะเห็นได้ว่าการสร้าง“ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ผ่านพื้นที่ออนไลน์และออฟไลน์ เปิดโอกาสให้เยาวชนได้แลกเปลี่ยน ชวนกันทำกิจกรรม และขอคำปรึกษาข้ามรุ่นข้ามทีมได้อย่างเป็นธรรมชาติ ประกอบกับการพัฒนาโครงการให้เกิดความชัดเจนทั้งกลุ่มเป้าหมาย และกำหนดทิศทางของโครงการเป็นปัจจัยที่ช่วยพัฒนาโครงการได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีผู้รับผิดชอบโครงการหลักที่มีความมุ่งมั่น จะช่วยนำพาทีมให้บรรลุเป้าหมายได้ อีกทั้งประสบการณ์ที่หลากหลายของทีมพี่เลี้ยงยังช่วยเสริมพลังให้โครงการแต่ละรุ่น ได้พัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญ ตลอดจนวัฒนธรรมการทำงานที่คลุกคลีใกล้ชิดกับผู้เข้าร่วม ทำให้เข้าใจสถานการณ์จริง สามารถปรับกระบวนการ สนับสนุน และติดตามทีมได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การดำเนินโครงการมีความต่อเนื่อง ยืดหยุ่น และเติบโตได้อย่างมีความหมาย

บทสรุป

การสังเคราะห์บทเรียนของ “หลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่” ในโครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่ ที่ดำเนินงานโดยสมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม (SYSI: Society of Young Social Innovators) แสดงให้เห็นรูปแบบการสนับสนุนเยาวชนปัจจุบันที่อยู่ท่ามกลางปัญหาสังคมร่วมสมัย ทั้งภัยพิบัติ ความยากจน สงคราม หรือการอพยพ เป็นต้น ที่ไม่อาจแก้ไขได้ด้วยกระบวนการทัศน์และเครื่องมือแบบเดิม จึงต้องอาศัยความคิดใหม่ที่มีคุณค่าและนำไปใช้ได้จริงในวงกว้าง โดยการสร้างความสัมพันธ์ หรือความร่วมมือทางสังคมแบบใหม่ เพื่อเสริมศักยภาพการปฏิบัติการร่วมกัน โดยเฉพาะเมื่อเทคโนโลยีและสังคมถูกผสานเข้าด้วยกันในลักษณะ “ระบบแบบกระจายตัว” ที่เครือข่ายขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ระดับท้องถิ่น และระดับโลกเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน ภายใต้การพัฒนาเทคโนโลยีที่ผสมผสานชีวิตหลากหลายมิติ

“นวัตกรรมทางสังคม” จึงต้องเกิดจากการคิดเชิงวิเคราะห์ การร่วมมือของเครือข่าย การปรับตัว การใช้ข้อมูล การสื่อสาร และการใฝ่รู้ควบคู่กับจินตนาการตลอดจน “การคิดเชิงออกแบบ” ที่ชี้ว่านวัตกรรมจำเป็นต้องมีทั้งความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การคิดเชิงบูรณาการ มุมมองโลกในแง่ดี กระบวนการลองผิดลองถูก และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น (โทนี วากเนอร์, 2561) แนวคิดเหล่านี้ทำให้การบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้เชิงเทคนิค แต่คือการออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เยาวชนเผชิญความไม่แน่นอนในสภาพแวดล้อมจริง เข้าไปอยู่ท่ามกลางปัญหา ได้ทดลอง ปรับเปลี่ยน และเรียนรู้จากความสำเร็จล้มเหลวในฐานะส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์

จากแนวคิด “ชุมชนโปร่งเบา” ของเอซีโอ มานซินี (2561) ช่วยให้เห็นมิติความสัมพันธ์และพื้นที่การเรียนรู้ที่โครงการสร้างขึ้น โดยชุมชนไม่ได้ถูกมองในฐานะโครงสร้างตายตัวผูกกับพื้นที่ แต่เป็น “พื้นที่การเรียนรู้แบบหลวมๆ” ที่เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และรองรับความสนใจที่หลากหลายและสร้างการมีส่วนร่วม ซึ่งการรวมตัวกันของผู้คนในชุมชนเช่นนี้ ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความสุข ประสบการณ์ และปฏิบัติการร่วมกันมากกว่าการบังคับ แนวคิดชุมชนโปร่งเบาจึงชี้ให้เห็นพลังของการสานเสวนา การปะทะสังสรรค์ระหว่างคนแปลกหน้า และการสร้าง “พื้นที่ปลอดภัย” ที่ยอมรับความเปราะบางของแต่ละคน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์แบบใหม่

“หลักสูตรบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่ (Incubation Program)” สะท้อนทั้งมิติของนวัตกรรมและชุมชนโปร่งเบาอย่างชัดเจน ในด้านหนึ่ง โครงการแบ่งระดับการบ่มเพาะเป็น Rookie, Semi Pro/Pre-

Turn Pro และ Turn Pro ตามประสบการณ์ของเยาวชน พร้อมออกแบบเนื้อหาให้สัมพันธ์กับพัฒนาการของโครงการ ตั้งแต่การฝึกคิดและเขียนโครงการ การวิเคราะห์ปัญหาสังคม การทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายและวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง ไปจนถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์ การวางแผนธุรกิจ และการวางแผนก่อรูปองค์กรในอนาคต ทั้งหมดถูกวางอยู่บนฐานของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) และการเรียนรู้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ผ่านค่ายปฐมนิเทศ ค่าย Re skill-Up skill และค่ายถอดบทเรียนเพื่อชวนทบทวน และสนับสนุนผู้เข้าร่วมให้ออกจากพื้นที่คุ้นเคยเพื่อไปเรียนรู้ในพื้นที่จริง

ในอีกด้านหนึ่ง การสร้าง “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ของเยาวชนผ่านพื้นที่ออนไลน์และออฟไลน์ที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย เช่น กลุ่ม Discord ในห้องสนทนาตามความสนใจ การคุยประเด็นสังคมผ่าน Zoom รวมถึงกิจกรรม workshop ที่ชวนเพื่อนข้ามรุ่นและข้ามทีมมาร่วมออกแบบกิจกรรมหรือแลกเปลี่ยนกัน จนกลายเป็นชุมชนที่เปิดให้เยาวชนเลือกจะเข้าหรือออกไปได้ตามจังหวะชีวิต มีพื้นที่ให้ทดลองความคิด ทดลองความร่วมมือ และสร้างความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการ ขณะที่ทีมพี่เลี้ยงก็ทำงานแบบ “คลุกคลี” มากกว่าควบคุม เชื่อมโยงเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขา และเปิดพื้นที่ให้ถอดบทเรียนอย่างต่อเนื่อง

การบ่มเพาะนวัตกรรมทางสังคมรุ่นใหม่จึงไม่ได้หมายถึงพัฒนา “โครงการที่ดี” เท่านั้น แต่คือการสร้างเงื่อนไขเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรมให้เยาวชนได้พัฒนาศักยภาพของตนในฐานะปัจเจก ไปพร้อมกับเติบโตในฐานะสมาชิกของ “ชุมชนโปร่งเบา” ที่เน้นความไว้วางใจ การยอมรับความเปราะบาง และการเรียนรู้ร่วมกัน ในเครือข่ายแบบกระจายตัว หลักสูตรบ่มเพาะ (Incubation Program) ของ “โครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่” จึงเป็นอีกตัวอย่างของการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่ผสมผสานนวัตกรรมเข้ากับชุมชนและสังคม เพื่อรองรับการเติบโตของเยาวชนในโลกที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชนและครอบครัว (สำนัก 4) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) รวมถึงเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการฯ ทั้งสองระยะ และทีมงานของสมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม (SYSI) ที่เอื้อเพื่อข้อมูลในการประเมินผลภายในของโครงการฯ เพื่อใช้ในการเขียนบทความวิชาการฉบับนี้

เอกสารอ้างอิง (References)

- กิตติกาญจน์ หาญกุล. (2565). รายงานฉบับสมบูรณ์การติดตามและประเมินผลภายในโครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่. สมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม (SYSI); สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- กิตติกาญจน์ หาญกุล. (2567). รายงานฉบับสมบูรณ์การติดตามและประเมินผลภายในโครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่ ระยะที่ 2. สมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม (SYSI); สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

- จาร์วัฒน์ เอ็มซันบุตร, และคณะ. (2565). *การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) ของโครงการเครือข่ายนวัตกรรมคนรุ่นใหม่*. สมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม (SYSI); สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- โทนี่ วากเนอร์. (2561). *Creative innovations: คู่มือสร้างนักนวัตกรรมเปลี่ยนโลก* (ดลพร รุจิรวงศ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: บิ๊กสเคป.
- วรรณดี สุทธิธารกร. (2568). *การวิจัยตนเองเพื่อออกแบบชีวิตและงานของคนรุ่นใหม่ในวัยหนุ่มสาว*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- เอซีโอ มานซินี. (2561). *เราต่างเป็นนักออกแบบ (Design, When Everybody Designs)* (เจริญเกียรติ ธนสุขถาวร, ผู้แปล). นนทบุรี: อินี เครือข่ายนวัตกรรมสากล.
- เอซีโอ มานซินี. (2562). *การเมืองแห่งชีวิตประจำวัน (Politics of the Everyday)* (อนุสรณ์ ติปยานนท์, ผู้แปล). นนทบุรี: อินี เครือข่ายนวัตกรรมสากล.
- Beghetto, R. A. (2023). Uncertainty: A necessary condition for creative learning. In *Creativity and learning: Contexts, processes and support* (pp. 25–44). Switzerland: Palgrave Macmillan.